

УДК 504.064.2:35.073.526

ЕКОЛОГІЧНИЙ АУДИТ – ФОРМА НЕЗАЛЕЖНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ ТА ВАЖІЛЬ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ

*Фостолович В.А. к. с.-г. н. доцент
Вінницький національний аграрний університет*

In the conditions of international cooperation important is a decision of question of intercommunication of economy, social sphere and ecology. At the level of enterprises to decide this question possibly at application of independent form of ecological control – ecological audit.

В условиях международного сотрудничества важным является решение вопроса взаимосвязи экономики, социальной сферы и экологии. На уровне предприятий решить данный вопрос возможно при применении независимой формы экологического контроля – экологического аудита.

Вступ. Вирішення глобального питання соціо-еколого-економічного розвитку людства можливо лише на рівні світових організацій, на державному рівні кожної країни та на рівні кожного підприємства за рахунок впровадження ефективних методів управління даними процесами. Найбільш ефективними методами державного управління є впровадження діючого нормативно-правового забезпечення встановлених методів управління та створення програм відповідних напрямків, виконання яких повинно бути обов'язковим. Ринкові умови господарювання в період загострення екологічних проблем викликали необхідність раціонального поєднання в одному процесі економічної та екологічної сфери діяльності. Забезпечити ефективний контроль за виконанням цієї вимоги можна за допомогою незалежної форми еколого-економічного контролю на рівні підприємств - екологічного аудиту.

Питаннями методики управління еколого-економічного характеру приділяли увагу вітчизняні вчені та молоді науковці, зокрема: В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк, С. М. Літвак, О.Л. Фаніна, Г.Д. Бражник, Н.В. Трусова та ін. Однак, питання ролі екологічного аудиту в системі управління соціальним, екологічним та економічним розвитком досліджено не в повній мірі.

Постановка задачі. Завданням досліджень є визначення найбільш ефективних методів управління в сфері еколого-економічного благополуччя підприємств та держави в цілому. Екологічний аудит є формою незалежного еколого-економічного контролю на рівні підприємства та методом регулювання діяльності підприємств. Застосування такої форми контролю сприятиме зниженню негативного навантаження на навколишнє природне середовище за рахунок виконання вимоги постійного поліпшення показників своєї діяльності методом зниження перевитрат сировини, енерговитрат, ресурсовитрат. Виконання вимоги постійного поліпшення еколого-економічних показників діяльності підприємств передбачає їх входження до системи управління навколишнім середовищем. Необхідною умовою даної системи є постійне поліпшення та періодично визначене проведення екологічного аудиту. Виконання умов цієї системи забезпечить покращення економічних показників діяльності підприємств, а отже і держави в цілому.

Результати. За результатами наших досліджень відмічено, що на сьогодні проблема раціонального природокористування вирішується за допомогою удосконалення законодавства, зміцнення всього механізму системи управління а також через систему міжнародного співробітництва. Основою управління навколишнім природним середовищем є впровадження ефективної системи контролю у сфері використання природних ресурсів як на державному рівні (державний екологічний контроль), так і на рівні підприємств (незалежний екологічний аудит).

В Україні порядок державного контролю у сфері господарської діяльності регламентовано Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

Державний нагляд (контроль) – це діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоврядування, інших органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, прийняттого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища.

Незалежною формою контролю в сфері охорони навколишнього природного середовища на рівні підприємства є екологічний аудит.

В Україні система екологічного аудиту перебуває на стадії активного формування. Стримуючим моментом при цьому є недостатність нормативно-правової бази, нерозробленість нормативних і методичних документів. Сьогодні відбувається включення екологічного аудиту в усі процедури прийняття рішень у сфері природокористування й охорони навколишнього середовища.

Взаємозв'язок економіки, соціальної сфери і екології вимагає додаткового обумовлення. На сьогодні в сфері управління природоохоронною діяльністю надається перевага лише тим природним об'єктам і їх природним властивостям, природним комплексам і природним процесам, які корисні суспільству переважно з економічних позицій. Недооцінка фактичного стану природних ресурсів країни дає викривлені показники економічної ситуації, що призводить до вибору неефективного напрямку соціально-економічного розвитку. Тому, для керівництва підприємства та зацікавлених осіб важливою є неупереджена, достовірна оцінка впливу господарської діяльності підприємств на стан навколишнього природного середовища. Таку оцінку необхідно мати керівництву підприємства для своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень. Проведення екологічного аудиту на підприємстві забезпечить отримання замовником необхідної незалежної обгрунтованої достовірної інформації про фактичні результати його діяльності та вплив на навколишнє природне середовище.

Впровадження екологічного аудиту як незалежної форми екологічного контролю на рівні підприємства в Україні ініційовано державою («зверху до низу»), тоді як в розвинутих країнах – викликано вимогою підприємств («знизу до верху»). Держстандартом України затверджено і введено в дію офіційне видання збірник стандартів ДСТУ ISO 14001, ДСТУ ISO 14004 і ДСТУ ISO 14010, ДСТУ ISO 14011, ДСТУ ISO 14012 відповідно до міжнародних стандартів ISO серії 1400. Крім того, екологічний аудит включено до переліку пріоритетних заходів Концепції сталого розвитку України, Національної програми екологічного оздоровлення басейну р. Дніпро та інших державних екологічних програм.

Підприємства України, що співпрацюють на міжнародному рівні зобов'язані проводити міжнародну погоджену процедуру екологічного аудиту й одержати відповідний сертифікат з екологічної безпеки виробництва і продукції.

Водночас, Україна за неповної наявності національної правової і нормативної бази у сфері екоаудиту пішла по шляху механічного використання канадського досвіду. У Білорусії екологічний аудит, як інструмент політики у сфері охорони навколишнього середовища, використовується для оцінки екологічно небезпечних об'єктів. У Казахстані можливості розвитку екологічного аудиту відкриваються у сфері розробки мінеральних ресурсів.

В цілому Система екологічного аудиту в Україні розвивається за такими напрямками:

1) як один з видів діяльності на ринку робіт і послуг природоохоронного призначення, що підлягає ліцензуванню і проведенню з метою підвищення ефективності процедур екологічних оцінок, екологічного контролю і практики дозволів для різних видів діяльності, здатних спричинити потенційно негативний вплив на стан навколишнього середовища;

2) як аудит природокористування. Він одержав розвиток поки лише у сфері надрокористування, пов'язаного зі специфікою гірського виробництва, небезпекою життєдіяльності як на рівні ландшафтів, так і в підземних умовах. Очевидно, що в перспективі система екологічного аудиту охопить й інші сфери природокористування (водогосподарську діяльність, лісове господарство, рекреаційну діяльність та ін.);

3) вважається, що третім напрямком аудиту як інструменту екологічної політики має стати екологічний аудит території (регіон, місто, район).

На жаль, цей напрямок застосування екоаудиту в Україні розроблено найменше, хоча багато проблем соціально-економічної й екологічної незбалансованості зароджуються саме на регіональному і місцевому рівнях (рис. 1).

Відповідно до статті 12 Закону України «Про екологічний аудит» екологічний аудит в Україні за формою проведення екологічний аудит може бути добровільним чи обов'язковим.

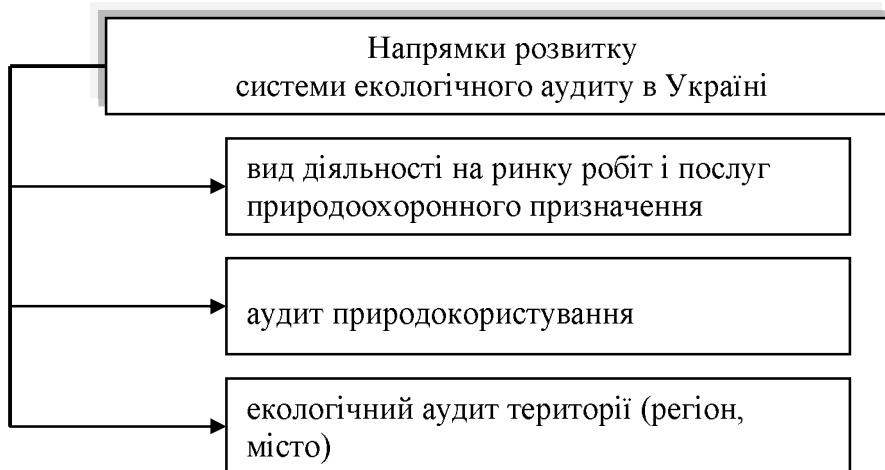

Рис. 1. Напрямки розвитку системи екологічного аудиту в Україні

Добровільний екологічний аудит здійснюється стосовно будь-яких об'єктів екологічного аудиту на замовлення заінтересованого суб'єкта за згодою керівника чи власника об'єкта екологічного аудиту.

Обов'язковий екологічний аудит здійснюється на замовлення заінтересованих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування щодо об'єктів або видів діяльності, які становлять підвищену екологічну небезпеку, відповідно до переліку, що затверджується Кабінетом Міністрів України, у таких випадках:

- банкрутство;
- приватизація, передача в концесію об'єктів державної та комунальної власності;
- передача або придбання в державну чи комунальну власність;
- передача у довгострокову оренду об'єктів державної або комунальної власності;
- створення на основі об'єктів державної та комунальної власності спільних підприємств;
- екологічне страхування об'єктів;
- завершення дії угоди про розподіл продукції відповідно до закону;
- в інших випадках, передбачених законом.

Організаційна структура системи еколого аудиторської діяльності в Україні представлена на рисунку 2.

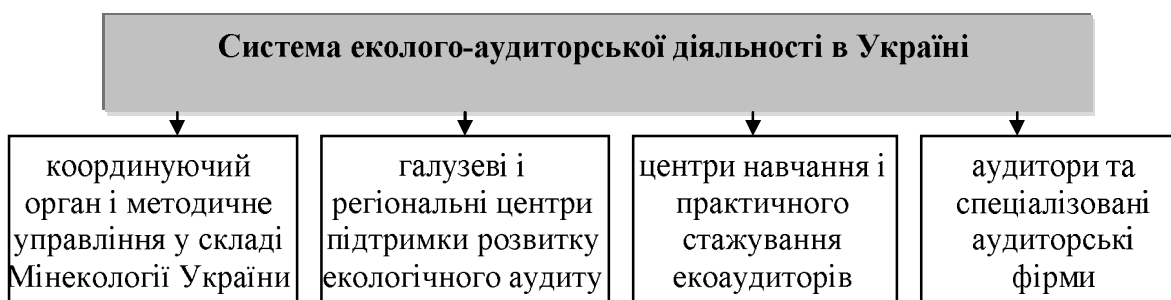

Рис. 2. Складові системи еколого-аудиторської діяльності в Україні

В Законі України «Про екологічний аудит» зазначено, що екологічні аудиторські послуги передбачають:

- аналіз впливу екологічно небезпечної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;
- еколого-економічний прогноз екологічних наслідків господарської діяльності (вартісна оцінка);
- оцінка ефективності природоохоронної діяльності господарюючих суб'єктів;
- екологічне обґрунтування впровадження винаходів, ресурсозберігаючих технологій і систем, приладів контролю, іншого природоохоронної о устаткування і обладнання;
- оцінка інших видів еколого-економічного забезпечення природоохоронної діяльності господарюючих суб'єктів;
- еколого-економічна оцінка ризику зміни форми власності;
- еколого-економічна оцінка ризику здійснення інвестиційних проектів;
- еколого-економічна оцінка ризику адміністративних рішень.

Статтею 11 Закону України «Про екологічний аудит» визначено наступну сферу проведення екологічного аудиту:

- при зміні форми власності (приватизації об'єктів державної власності, інші зміни власності, зміни конкретних власників об'єктів);
- для потреб екологічного страхування;
- при передачі об'єктів державної і комунальної власності в довгострокову оренду;
- створення на основі таких об'єктів сумісних підприємств;
- створенні, функціонуванні і сертифікації систем управління навколишнього середовища, здійснення господарської та іншої діяльності.

Структурні складові екологічного аудиту представлено на рисунку 3.

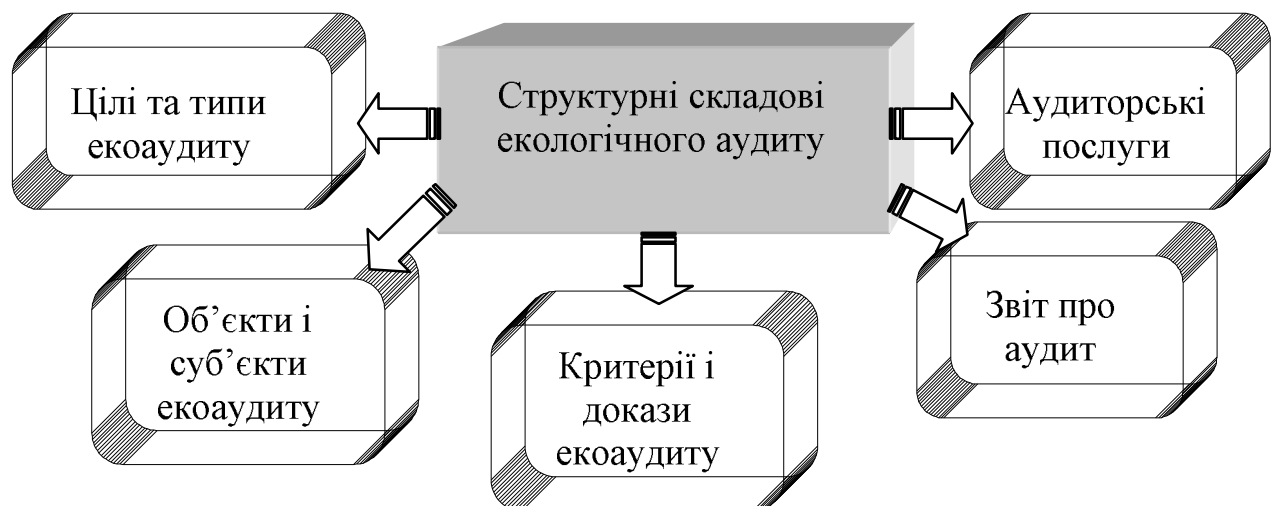

Рис. 3. Структурні складові екологічного аудиту

Цілі екологічного аудиту є досить різносторонніми. Їх можна систематизувати залежно від видів і типів екоаудитів. Згідно із стандартними настановами, аудит має ґрунтуватися на цілях та завданнях, визначених замовником. Проте для кожного виду або типу екоаудиту можна сформулювати типовий перелік цілей (системна взаємозалежність). Приклад такого типового переліку цілей наведений у стандарті ISO 14011 для аудитування екоменеджменту підприємств. Загалом цілями природоохоронних екоаудитів можуть бути:

- отримання об'єктивної оцінки природоохоронної діяльності об'єкти аудитування в цілому або окремих напрямків цієї діяльності відносно рівня екологічної безпеки підприємства;
- виявлення пріоритетів вирішення екологічних проблем підприємства;

- підготовка обґрунтованих еколого-економічних рекомендацій щодо стратегії і тактики розв'язання природоохоронних завдань підприємства;
- визначення достовірності і повноти офіційної екологічної інформації підприємства, екологічної звітності про свою діяльність;
- перевірка наявності на підприємстві необхідних норм, нормативів, планів заходів, графіків контролю тощо, погодження їх в органах державного нагляду;
- виявлення недоліків і помилок у звітній, обліковій, поточній, експлуатаційній, фінансовій документації;
- визначення повноти і своєчасності виконання природоохоронних заходів та розпоряджень органів державного нагляду;
- перевірка виконання вимог екологічного законодавства, норм, прав та інструкцій з безпеки;
- оцінка рівня організаційної роботи, нормативно-методичного і технічного забезпечення (лабораторного, комп'ютерного), рівня підготовки персоналу.

Зважаючи на ринкові вимоги сьогодення екологічний аудит здійснюється для отримання незалежної, достовірної інформації про фактичний стан господарської діяльності підприємств та їх вплив на навколишнє середовище, надання допомоги керівництву в пошуку додаткових заходів щодо вивчення ризиків і забезпечення безпеки, а також з метою швидкого впровадження інноваційних технологій та засобів запобігання ризикам.

Висновки. Отже, дієвим важелем управління соціальним, екологічним та економічним благополуччям підприємств, а в результаті і держави є застосування на підприємствах які мають вплив на навколишнє природне середовище екологічного аудиту. Система таких заходів стимулюватиме та буде вимагати від підприємств-забруднювачів постійного поліпшення показників негативного впливу, застосування інноваційних екологічно безпечних та конкурентоспроможних, економічно ефективних технологій у процесі своєї діяльності.

Список використаної літератури:

1. Гуцаленко Л.В., Фостолович В.А. Необхідність проведення екологічного аудиту на підприємствах України // Вісник Сумського національного аграрного університету. – Випуск 4-5 (24-25). – 2007 р. – С. 304-308.
2. Сахно Л.А. Оцінка необхідності проведення екоаудиту на підприємствах АПВ // Збірник наукових праць міжнародної науково-практичної конференції "Екологічне підприємництво в АПВ". – Мелітополь, 2006. – № 2. – С. 84-86.
3. Фостолович В.А. Екологічний аудит та підвищення інвестиційної привабливості підприємств // Економіка АПК. – № 7. – 2007 р. – С. 94-97.

УДК 351.713

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

*О.Д. Шевчук, к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет*

В статье отражены современные проблемы, тенденции налогового контроля в Украине, предложены основные направления совершенствования контрольных функций государства в системе налогового законодательства.

Modern problems and tendencies of tax control in Ukraine are elucidated and the ways of the state control functions improvement in the system of tax legislation are systematized in the article.

Вступ. В результаті опрацювання сучасної економічної літератури ми дійшли до висновку, що ефективне реформування української економіки передбачає, окрім багатьох інших умов,